

СТРУКТУРНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОРЯДКУ ДЕННОГО ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПІД ЧАС ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ (1998–2014 рр.)

У сучасній політичній науці спостерігається підвищення уваги дослідників до розподілу та здійснення влади над порядком денним на рівні політичної системи в цілому. В рамках даної перспективи в статті з'ясується вплив структурних умов на формування порядку денного освітньої політики. На основі емпіричного аналізу здійснено опис динаміки змін порядку денного освітньої політики й таких структурних чинників як політичний режим, форма правління, виборча система та партійна система. В ході аналізу виявлено констеляції політичних структур що здійснюють різнонаправлений вплив на артикуляцію та агрегацію проблем освіти під час парламентських виборів в Україні.

Ключові слова: порядок денний; освітня політика; артикуляція проблем; агрегація проблем; вибори.

Перетворення політичного порядку денного на об'єкт систематичного дослідження в межах політичної науки відбулося в 60-х роках 20-го століття. Важливість вивчення різних видів політичного порядку денного була обгрунтована такими дослідниками як Е. Шаттшнайдер, П. Барах та М. Баратц. Ключову роль в обгрунтуванні відіграли ідеї про те, що будь-яка форма політичної організації є «мобілізацією упередженостей», а контроль над порядком денним є суттю «другого обличчя» влади.

Впродовж тривалого проміжку часу дослідження політичного порядку денного переважно здійснювалися в рамках таких субдисциплін політичної науки як публічна політика та політичні інститути. Відповідно, домінував аналіз даного явища на рівні окремих інститутів чи ряду сфер державної політики. Прикладом подібного аналізу є роботи таких дослідників як Ф. Баумгартнер, Б. Джонс, Б. Вейнгаст, Г. Кокс, К. Шепслі та інших.

Останнім часом спостерігається зміна рівня аналізу. Зусилля дослідників спрямовуються на з'ясування розподілу та здійснення влади над порядком денним на рівні політичної системи в цілому. Як вважають К. Грін-Педерсен та С. Волгрейв подібний підхід може стати теоретичною основою для цілої дослідницької програми з вивчення функціонування різних політичних систем а також змін що відбуваються в них [1, с. 2].

Зміна ракурсу розгляду робить актуальним дослідження ряду проблем. Для прикладу, з'ясування перебігу процесів перетворення вимог різних груп у суспільстві на питання порядку денного тих чи інших політичних акторів, виявлення особливостей структурних умов формування політичного порядку денного та ролі різних акторів у даному процесі тощо.

Вказані проблеми досліджувались, в основному, на прикладі політичних систем країн Західної Європи та Північної Америки і мало аналізувалися в розрізі окремої сфери державної політики [1; 2]. У даній статті подібна проблематика аналізується на прикладі формування порядку денного освітньої політики під час парламентських виборів в Україні з 1998 по 2014 р. Метою роботи є встановлення впливу структурних умов на формування порядку денного освітньої політики. Відповідно, завданнями є: виявити шляхом емпіричного аналізу склад порядку денного освітньої політики; описати динаміку його змін; з'ясувати наявність впливу таких структурних змінних як політичний режим, форма правління, виборча система та партійна система. Порядок денний освітньої політики, що виступає об'єктом дослідження в даній роботі концептуалізується як перелік проблем освітньої сфери, яким приділили увагу політичні партії під час парламентських виборів. Дані проблеми знаходяться на «вході» політичної системи і є потенційними кандидатами в питання порядку денного інститутів, що творять державну політику.

Формування політичного порядку денного являє собою процес, в ході якого вимоги різних спільнот суспільства перетворюються в об'єкти уваги осіб, що творять державну політику. Як стверджують Р. Кобб, Дж.-К. Росс та М. Х. Росс, спосіб, у який різні групи приймають участь у формуванні державної політики є сутнісною характеристикою будь-якої форми політичного устрою [3, с. 126]. У сучасній політичній науці основною проблематикою досліджень процесів формування політичного порядку денного, зазвичай, є роль акторів у даному процесі, стратегії їх дій, структурний контекст та результати дій.

Особливий інтерес представляє вивчення процесів формування політичного порядку денного під час

виборів. У житті суспільства вибори здійснюють ряд функцій, а саме: поповнення політичного корпусу, формування урядів, забезпечення представництва, політичної просвіти суспільства, легітимізації системи, посилення еліти та впливу на політику [4, с. 288–290]. У порівнянні з іншими, остання в переліку функція, що має відношення до формування політичного порядку денного, як правило, отримувала менше уваги зі сторони вчених. Дослідницький інтерес викликає збільшення під час виборів кількості учасників процесу формування політичного порядку денного, комбінування різних видів і форм артикуляції та способів агрегації інтересів. З'являється можливість для оцінки дії структурного контексту, якщо він змінюється від виборів до виборів.

Серед можливих учасників процесу формування політичного порядку денного під час виборів найбільшу увагу привертають виборці та партії. Виборці здійснюють агрегований вплив на формування політичного порядку денного. Він може бути прямий, коли виборець демонструє голосування залежне від піднятих питань («issue voting») чи ненавмисним, якщо він голосує за особистість чи в обмін на послуги патронажу. Вплив партій проявляється у включенні чи виключенні зі своїх передвиборних програм тих чи інших проблемних питань. Варіації у значимості впливу обох акторів залежать як від їх характеристик так і структурного контексту їх дій та взаємодій.

Акцент на значимості впливу виборців на формування політичного порядку денного спостерігається в теорії раціонального вибору і частково в теорії «розмежувань». У першому випадку, в моделях Е. Даунса та Г. Рабіновича, а також С. Е. Макдональда стверджується, що ступінь близькості позицій виборця і кандидата по питанням державної політики та інтенсивність уваги кандидата до останніх є визначальними чинниками виборчої поведінки [5, с. 1742]. Відповідно, під час виборів партії орієнтуються на позицію медіанного виборця в питаннях державної політики. У другому випадку, С. М. Ліпсет, С. Роккан, П. Мейр, С. Бартоліні та інші звертали увагу на вплив, який чинять існуючі в суспільстві розмежування («cleavages») на виборчу поведінку та електоральну конкуренцію. З розмежуваннями тісно пов'язані набори спірних питань («issues»), що транслиуються в політику саме виборцями та партіями [6].

Наголос на визначальній ролі політичних партій у формуванні політичного порядку денного в порівнянні з виборцями спостерігається в роботах дослідників, які розглядають партії в якості автономних акторів. Як приклад, М. Дюверже стверджував, що партії не тільки виражають громадську думку, але й створюють її. Значимість останнього особливо зростає, якщо партія є більш централізована, краще організована та опирається на всеохоплюючу та несуперечливу доктрину [7, с. 442]. І. Бадж також підкреслював роль партій в структурації вибору, який здійснює електорат. Особливе значення в даному процесі відіграє партійна ідеологія, яка виконує функцію фільтра по відношенню до спірних питань. Вона визначає які спірні питання акцентуються партією, а які нею ігноруються [8, с. 422].

Різниця в ролі виборців і партій у формуванні політичного порядку денного, а також в значимості даної функції виборів у порівнянні з іншими їх функціями може залежати від структурного контексту. В рамках останнього особливе значення має персоналізація та деперсоналізація владних відносин у суспільстві. В залежності від їх ступеня змінюється співвідношення харизми, клієнталізму та політичних програм у формуванні системи стимулів виборчої поведінки, відносин між виборцями і партіями та типу партій. При персоналізації політичної влади в першу чергу зростає роль харизми, а також клієнталізму. При деперсоналізації – політичних програм. До чинників, що визначають персоналізованість чи деперсоналізованість політичної влади в перехідних суспільствах Г. Кітшелт відносив величину досвіду демократичної конкуренції, політичну структуру, природу попереднього режиму і спосіб транзиту, час індустріалізації й політичної мобілізації [9].

При лонгitudному аналізі окремої політичної системи найбільш помітними є варіації в досвіді демократії та політичній структурі. При збільшенні досвіду демократії зростає ймовірність деперсоналізації влади. Серед складових політичної структури має значення форма правління та виборча система. Як вважає Г. Кітшелт, деперсоналізація влади пов'язана з функціонуванням парламентаризму та пропорційної виборчої системи [9, с. 452].

Взявши за основу вище розглянуті теоретичні ідеї, можна сформулювати ряд припущень. Збільшення досвіду демократії, рух до парламентаризму і впровадження пропорційної виборчої системи веде до деперсоналізації влади та сприяє зростанню значимості виборів у формуванні політичного порядку денного, підвищенню ролі програмної конкуренції та інституціоналізації партійної системи. У свою чергу дані явища можуть впливати на тип партійної системи, рівень уваги партій до власних передвиборних програм і проблемно-пропускну здатність партій. Варіація в даних змінних веде до змін в артикуляції та агрегації проблем освіти під час парламентських виборів.

Зміни в артикуляції проблем освіти можна описати за допомогою таких понять як: «стабільність складу порядку денного», «ключові та неключові проблемні категорії» та «рівень уваги до проблемних категорій». Артикуляція проблем під час парламентських виборів знаходить свою фіксацію в передвиборних програмах політичних партій чи кандидатів. Для опису змін в агрегації проблем освіти використовується поняття «охоплення проблемних категорій». Агрегаційний ефект виборів знаходить прояв у зміні охоплення проблемних категорій за результатами голосування виборців. Результатом виборів при певних умовах є не тільки відбір кандидатів чи партій, але також і програм з наборами проблемних питань.

Для вивчення динаміки порядку денного освітньої політики автор, опираючись на структуру закону України «Про освіту» від 23.05.1991, створив кодувальну схему, яка складається з 70 широких проблемних категорій. Дана схема може бути застосована до вивчення ролі різних політичних інститутів у формуванні порядку денного освітньої політики в різні проміжки часу.

У контексті теми дослідження рівень уваги до проблеми в сфері освіти під час виборів вимірювався шляхом підрахунку кількості партій, які внесли дану проблему в свою передвиборну програму. До розгляду було взято саме наявність, а не ступінь уваги до освітньої проблеми з боку конкретної партії. Для її з'ясування було використано метод контент-аналізу. Всього проаналізовано 178 передвиборних програм політичних партій, які приймали участь в парламентських виборах з 1998 по 2014 рік.

У ході аналізу відслідковувалися зміни у складі порядку денного освітньої політики та в рівні уваги до проблемних категорій з боку політичних партій. Для оцінки характеру змін в складі порядку денного освітньої політики були застосовані два коефіцієнти запропоновані Б. А. Ісаєвим для з'ясування стабільності партійних систем [10, с. 363]. У цілях аналізу змінено лише назви коефіцієнтів, а форма і суть збережені.

Перший з них, *коефіцієнт стабільності кількісного складу порядку денного (Ккспд)*, допомагає оцінити характер змін в кількості проблемних категорій яким приділено увагу з боку політичних партій в певний період часу. Коефіцієнт вираховується шляхом встановлення відношення між кількостями проблемних категорій яким приділено увагу на поточних та попередніх виборах:

$$Kkspn = \sum Pi \text{ поточ.} / \sum Pi \text{ поперед.} \quad (1)$$

Значення коефіцієнта що дорівнює числу 1 свідчить про стабільність кількості проблемних категорій яким приділяють увагу політичні актори в певний період часу. Відповідно, чим більше значення коефіцієнта за число 1 тим більший ступінь «розширення» порядку денного і чим менше значення за число 1 тим більший ступінь його «звуження».

Другий, *коефіцієнт стабільності якісного складу порядку денного, (Ксяспд)* дає змогу оцінити характер оновлення переліку проблемних категорій яким приділяють увагу політичні актори в той чи інший період часу. Коефіцієнт вираховується шляхом з'ясування відношення між кількістю проблемних категорій яким приділена увага на минулих і поточних виборах та загальною кількістю проблемних категорій, що стали предметом уваги на поточних виборах:

$$Kсяспд = \sum Pi + 1 / \sum Pi \quad (2)$$

Значення коефіцієнта може варіюватися в діапазоні від 0 до 1. Чим ближче значення коефіцієнта до 0 тим більший ступінь оновлення переліку проблем на порядку денному, і чим ближче до 1 тим менший ступінь його оновлення.

У період з 1998 до 2014 роки на парламентських виборах в Україні спостерігалось як «звуження» так і «розширення» порядку денного освітньої політики. Значення *Ккспд* в 2002 р. становило 0,76; 2006 – 1,21; 2007 – 1,09; 2012 – 1,08; 2014 – 0,93. «Звуження» припадає на початок і кінець розглядуваного періоду, а «розширення» – на його середину.

Щодо динаміки оновлення переліку проблем на порядку денному освітньої політики то у відповідний період спостерігалися наступні значення *Ксяспд*, а саме: в 2002 – 0,89; 2006 – 0,78; 2007 – 0,76; 2012 – 0,78; 2014 – 0,84. Тобто, більший ступінь оновлення порядку денного спостерігається в середині розглядуваного періоду парламентських виборів аніж на його початку та кінці.

Як відзначалося вище, в рамках теми дослідження рівень уваги до проблеми в сфері освіти вимірюється шляхом підрахунку кількості партій, які внесли її в свою передвиборну програму. Сукупність проблем яким приділено увагу можна розділити на дві категорії, а саме: ключові та неключові. До ключових відносяться проблеми, які є предметом уваги на кожних виборах. Решта проблем, що не є ключовими з'являються та зникають з порядку денного під час виборів з різною частотою.

У ході аналізу виділено 13 ключових проблемних категорій увага до яких присутня на кожних парламентських виборах в Україні з 1998 до 2014 роки. У межах статті відслідковується динаміка змін в рівні уваги саме до ключових проблем. У цілях порівняння показники подано у відсотках. На основі даних про рівень уваги до відповідних категорій з'ясовано тенденції в змінах порядку денного освітньої політики та пріоритетність проблем. У таблиці 1 представлено дані про рівень та пріоритети уваги до ключових проблемних категорій.

Таблиця 1

Рівень уваги до ключових проблем порядку денного освітньої політики та їх пріоритетність під час парламентських виборів в Україні

Проблеми \ Вибори	29.03.1998	31.03.2002	26.03.2006	30.09.2007	28.10.2012	26.10.2014
Безкоштовна освіта	33,3 % (3)	39,4 % (2)	22,2 % (3)	25,0 % (4)	19,0 % (3)	10,3 % (5)
Державна політика в освіті	33,3 % (3)	6,1 % (9)	22,2 % (3)	10,0 % (7)	19,0 % (3)	6,9 % (6)
Доступність освіти	40,0 % (1)	30,3 % (4)	37,8 % (1)	60,0 % (1)	33,3 % (1)	31,0 % (1)
Рівність в здобутті освіти	6,7 % (6)	9,1 % (8)	13,3 % (7)	15,0 % (6)	19,0 % (3)	6,9 % (6)
Зв'язок з історією, культурою тощо	6,7 % (6)	3,0 % (10)	13,3 % (7)	10,0 % (7)	9,5 % (5)	10,3 % (5)
Мова освіти	3,3 % (7)	3,0 % (10)	4,4 % (10)	5,0 % (8)	9,5 % (5)	13,8 % (4)
Зміст, обсяг і рівень освіти	13,3 % (5)	36,4 % (3)	17,8 % (5)	10,0 % (7)	23,8 % (2)	20,7 % (3)
Відповідність освітніх послуг держстандартам	3,3 % (7)	18,2 % (6)	20,0 % (4)	20,0 % (5)	14,3 % (4)	24,1 % (2)
Права вихованців, учнів тощо	36,7 % (2)	24,2 % (5)	24,4 % (2)	40,0 % (3)	19,0 % (3)	13,8 % (4)

Права пед. та пед.-наук. працівників	3,3 % (7)	6,1 % (9)	4,4 % (10)	15,0 % (6)	4,8 % (6)	3,4 % (7)
Гарантії держави пед. та пед.-наук. працівникам	30,0 % (4)	42,4 % (1)	6,7 % (9)	45,0 % (2)	23,8 % (2)	13,8 % (4)
Фінансово-господарська діяльність закладів освіти	13,3 % (5)	15,2 % (7)	15,6 % (6)	25,0 % (4)	14,3 % (4)	10,3 % (5)
Матеріально-технічна база закладів освіти	6,7 % (6)	3,0 % (10)	8,9 % (8)	5,0 % (8)	14,3 % (4)	6,9 % (6)
Кількість партій, N	30	33	45	20	21	29

Примітка. Пріоритетність проблем порядку денного освітньої політики у вигляді рангів подано в дужках після відсотків.

Аналіз даних представлених в таблиці дозволяє виділити ряд тенденцій у зміні уваги до ключових проблем. Перша тенденція, а саме *зростання* уваги, спостерігається по відношенню до такої проблемної категорії як «відповідність освітніх послуг держстандартам». Друга – *слабке зростання* уваги, стосується наступних проблемних категорій: «рівність в здобутті освіти», «зв'язок з історією, культурою тощо», «мова освіти», «права пед. та пед.-наук. працівників», «матеріально-технічна база закладів освіти». Третя – *майже без зміни* уваги, відноситься до таких проблемних категорій як «зміст, обсяг і рівень освіти» та «фінансово-господарська діяльність закладів освіти». Четверта – *слабке падіння* уваги, спостерігається по відношенню до такої проблемної категорії як «доступність освіти». П'ята – *падіння* уваги, відноситься

до сукупності проблемних категорій, а саме: «безкоштовна освіта», «державна політика в освіті», «права вихованців, учнів тощо» та «гарантії держави пед. та пед.-наук. працівникам».

Як відзначалося вище, вибори мають не тільки артикуляційний, а й агрегаційний ефект щодо політичного порядку денного. У ході агрегації з різною мірою вираженості має місце відсіювання, відбір та об'єднання проблемних категорій в один набір. Агрегаційні ефекти виборів знаходять вираження в зміні охоплення проблемних категорій за результатами голосування.

У таблиці 2 представлено дані про охоплення увагою проблем освітньої сфери під час парламентських виборів в Україні.

Таблиця 2

Охоплення увагою проблем освіти під час парламентських виборів в Україні

		Дата виборів					
		29.03.1998	31.03.2002	26.03.2006	30.09.2007	28.10.2012	26.10.2014
Охоплення проблемних категорій	До голосування виборців	25 (13)	19 (13)	23 (13)	25 (13)	27 (13)	25 (13)
	Після голосування виборців	12 (9)	10 (8)	12 (10)	16 (10)	18 (12)	13 (8)

Примітка. Кількість ключових проблем освіти подано в дужках

У середньому за весь період парламентських виборів обсяг відсіятих проблемних категорій становить 44,1 %. Щодо ключових проблем освітньої сфери відповідний показник становить 26,9 %. Серед ключових проблемних категорій за результатами виборів «мова освіти», «права пед. та пед.-наук. працівників», «матеріально-технічна база закладів освіти» відсіювалися у 4 з 6 випадків, «державна політика в освіті» – 3 випадках, «зв'язок з історією, культурою тощо» – 2 випадках, «відповідність освітніх послуг держстандартам», «доступність освіти», «безкоштовна освіта», «рівність в здобутті освіти» – 1 випадку. Постійно за даний період відбиралися такі ключові проблеми як «зміст, обсяг і рівень освіти», «права вихованців, учнів тощо», «гарантії держави пед. та пед.-наук. працівникам» та «фінансово-господарська діяльність закладів освіти».

Як вже відзначалося вище, варіації в структурному контексті можуть впливати на артикуляцію та агрегацію проблем освіти під час виборів. Серед структурних змінних, що мають відношення до формування порядку денного освітньої політики спостерігається різна за інтенсивністю проявів варіація. Досвід демократичної конкуренції має місце в Україні, але носить обмежений характер. Конкуренція відбувається

в умовах гібридного режиму, що поєднує ознаки демократії та авторитаризму. Використання операціоналізації політичних режимів запропонованої С. Бергланом та Й. Екманом в аналізі траєкторії змін режиму в Україні дає змогу стверджувати, що гібридний режим в останній демонструє стабільність [11, с. 4]. Рух до демократії в період з 2005 р. до 2010 р. та до авторитаризму в 1998–2004 рр. й 2011–2014 рр. не призвів до зміни типу політичного режиму.

Більш помітною є варіація в таких структурних змінних як форма правління і виборча система. В період з червня 1996 р. до грудня 2005 р. та з жовтня 2010 р. до лютого 2014 р. в Україні існувала президентсько-парламентська республіка. З січня 2006 р. по вересень 2010 р. та з березня 2014 р. – парламентсько-президентська республіка. Парламентські вибори в 1998, 2002, 2012 та 2014 рр. проводилися на основі змішаної виборчої системи, а в 2006 та 2007 рр. – пропорційної виборчої системи.

У відповідний період зазнавала змін також і партійна система України. Для визначення траєкторії її змін використовувалася операціоналізація та типологія партійних систем, яку запропонував А. Сьярофф. Дослідник пропонує наступні індикатори для визначення типів партійної системи, а саме: кількість

партій які мають щонайменше 3 % місць в парламенті; концентрація місць в парламенті перших двох партій; співвідношення місць в парламенті між першою та другою партією; співвідношення місць в парламенті між другою та третьою партією [12, с. 69]. З певними застереженнями (не високий рівень інституціоналізації, нестабільність тощо) можна стверджувати, що партійна система України змінювалася наступним чином: 1998 р. – партійна система крайнього плюралізму з домінуючою партією; 2002 р. – партійна система крайнього плюралізму з балансом між партіями; 2006 р. – партійна система помірнього плюралізму з балансом між партіями; 2007 р. – партійна система помірнього плюралізму з двома головними партіями; 2012 р. – партійна система помірнього плюралізму з домінуючою партією; 2014 р. – партійна система крайнього плюралізму з домінуючою партією.

Проблемно-пропускна здатність партій по відношенню до питань освіти, що відображає характер електоральної стратегії також змінювалася в період з 1998 р. до 2014 р. Для її вимірювання було адаптовано індикатор, що застосовувався М. МакКомбсом та Дж.-Х. Жу в дослідженні громадської думки [13, с. 501–502]. Даний індикатор являє собою середню кількість проблем яким приділяє увагу одна партія. Вказана кількість вираховується шляхом поділу суми відсотків всіх проблем на 100 % за наступною формулою:

$$MNI = \frac{\sum_{i=1}^k P_i}{100\%}, \quad (3)$$

де, MNI позначає середню кількість проблем; P_i – відсоток партій, які приділили увагу i -th проблемі під час виборів. Динаміка проблемно-пропускної здатності партій щодо питань освіти мала наступний вигляд: в 1998 р. значення MNI становило 2.9; 2002 р. – 2.8; 2006 р. – 2.6; 2007 р. – 3.8; 2012 р. – 3.3; 2014 р. – 2.3.

Аналіз зв'язків між зазначеними структурними змінними та тими, що характеризують порядок денний освітньої політики дає можливість зробити ряд висновків.

Поєднання парламентсько-президентської форми правління з пропорційною виборчою системою веде до формування партійної системи помірнього плюралізму, а також до підвищення ролі програмної конкуренції на виборах. При посиленні ролі президента в системі державної влади з одночасним функціонуванням змішаної виборчої системи в основному спостерігається тенденція до формування партійної системи крайнього плюралізму та зниження ролі програмної конкуренції.

Серед структурних змінних найбільший вплив на артикуляцію та агрегацію проблем освіти під час виборів здійснює партійна система. Формування партійної системи крайнього плюралізму веде до звуження та зменшення оновлення порядку денного освітньої політики. Також при даному типі партійної системи спостерігається більший обсяг відсіяних проблем освіти за результатами голосування. Партійна система поміркованого плюралізму демонструє протилежний вплив. В умовах даної партійної системи існує тенденція до розширення та збільшення оновлення порядку денного освітньої політики. Відповідно, в сфері агрегації спостерігається менший обсяг відсіювання проблем освіти за результатами виборів.

Такий фактор як проблемно-пропускна здатність партії по відношенню до питань освіти набуває особливого значення під час агрегації проблем. При її збільшенні зменшується обсяг відсіяних проблемних категорій і навпаки.

Динаміка змін в рівні уваги до ключових проблемних категорій потребує додаткового аналізу оскільки варіація вище розглянутих структурних змінних слабо пов'язана з нею. В перспективі, аналіз характеру ідеології політичних партій та тенденції розвитку системи освіти можливо дасть змогу краще пояснити зміни в увазі політичних партій до ключових проблем освіти.

Характер пріоритетності ключових проблем освіти в цілому за розглянутий період свідчить про намагання політичних партій актуалізувати в освітній політиці соціальні поділи серед населення в якості базових, а ціннісні – в якості додаткових.

ЛІТЕРАТУРА

- Green-Pedersen Ch. Political Agenda Setting: An Approach to Studying Political Systems / Ch. Green-Pedersen, S. Walgrave // *Agenda Setting, Policies, and Political Systems: a Comparative Approach* / Edited by Ch. Green-Pedersen and S. Walgrave. – Chicago; London : The University of Chicago Press, 2014. – P. 1–16.
- Princen S. *Agenda-Setting in the European Union* / S. Princen. – New York : Palgrave Macmillan, 2009. – 203 p.
- Cobb R. *Agenda Building as a Comparative Political Process* / R. Cobb, J.-K. Ross, M. H. Ross // *The American Political Science Review*. – 1976. – Vol. 70. – P. 126–138.
- Хейвуд Э. Политология: Учебник для студентов вузов / Э. Хейвуд; пер. с англ. Ю. В. Никуличева под ред. Г. Г. Водолазова, В. Ю. Бельского. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 544 с. – (Серия «Зарубежный учебник»).
- Diwakar R. *Voting Behavior* / R. Diwakar // *The Encyclopedia of Political Science* / [Editor in Chief: G. T. Kurian]. – Washington : CQ Press, 2011. – P. 1742–1743.
- Carmines E. G. *The Logic of Party Alignments* / E. G. Carmines // *Journal of Theoretical Politics*. – 1991. – Vol. 3. – P. 65–80.
- Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже; [пер. с франц. Л. А. Зиминой]. – [3-е изд.]. – М. : Академический проспект; Королев, Парадигма, 2005. – 544 с. – (Серия «Концепция»).
- Budge I. *Identifying Dimensions and Locating Parties: Methodological and Conceptual Problems* / I. Budge // *Handbook of Party Politics* / Edited by Richard S. Katz and William J. Crotty. – London; Thousand Oaks, Calif : SAGE, 2006. – P. 422–433.
- Kitschelt H. *Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies* / H. Kitschelt // *Party Politics*. – 1995. – Vol. 1. – P. 447–472.
- Исаев Б. А. *Теория партий и партийных систем: Учеб. Пособие для студентов вузов* / Б. А. Исаев. – М. : Аспект Пресс, 2008. – 367 с.

11. Berglund S. The Diversity of Political Regimes / S. Berglund, J. Ekman // The Handbook of Political Change in Eastern Europe / Edited by S. Berglund, J. Ekman, K. Deegan-Krause, T. Knutsen. – [3rd ed.]. – Northampton, MA, USA : Edward Elgar Pub., 2013. – P. 1–13.
12. Siaroff A. Comparative European Party Systems / A. Siaroff. – New York : Garland Pub., 2000. – 484 p.
13. McCombs M. Capacity, Diversity, and Volatility of the Public Agenda: Trends from 1954 to 1994 / M. McCombs, J.-H. Zhu // Public Opinion Quarterly. – 1995. – Vol. 59. – P. 495–525.

В. Г. Кулик, Кировоградский государственный педагогический университет им. В. Винниченко, г. Кировоград, Украина

СТРУКТУРНЫЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОВЕСТКИ ДНЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ВО ВРЕМЯ ПАРЛАМЕНТСКИХ ВЫБОРОВ В УКРАИНЕ (1998–2014 гг.)

В современной политической науке наблюдается повышение внимания исследователей к распределению и осуществлению власти над повесткой дня на уровне политической системы в целом. В рамках указанной перспективы в статье устанавливается влияние структурных условий на формирование повестки дня образовательной политики. На основе эмпирического анализа осуществлено описание динамики изменений повестки дня образовательной политики и таких структурных факторов как политический режим, форма правления, избирательная система и партийная система. В ходе анализа обнаружены конstellации политических структур, которые осуществляют разнонаправленное влияние на артикуляцию и агрегацию проблем образования во время парламентских выборов в Украине.

Ключевые слова: повестка дня; образовательная политика; артикуляция проблем; агрегация проблем; выборы.

V. G. Kulyk, Kirovograd State Pedagogical University named after V. Vinnichenko, Kirovograd, Ukraine

THE STRUCTURAL CONDITIONS OF THE FORMATION OF EDUCATIONAL POLICY AGENDA DURING THE PARLIAMENTARY ELECTIONS IN UKRAINE (1998–2014)

In modern political science there is increasing of attention of researchers to the distribution and exercise of power over the agenda at the level of the political system in general. Within this perspective in the article the influence of structural conditions on educational policy agenda is turned out. Based on the empirical analysis the description of the dynamics of changes in educational policy agenda and such structural factors as a political regime, a form of government, an electoral system and a party system are carried out. In the course of the analysis the constellations of political structures that make polyvector effect on articulation and aggregation of education problems during the parliamentary elections in Ukraine were detected.

Key words: agenda; educational policy; articulation of problems; aggregation of problems; elections.

Рецензенти: *Іванов М. С.*, д-р політ. наук, професор,
Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв;
Стадніченко Р. В., канд. політ. наук, доцент,
Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка,
м. Кіровоград.

© Кулик В. Г., 2016

Дата надходження статті до редколегії 04.02.2016 р.